Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (neljas koda)

16. juuli 2026*

Eelotsusetaotlus – Õigusriik – Kohtunike sõltumatus – ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 47 – Riigisisesed õigusnormid, mis võimaldavad kontrollida, kas Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) ametis oleva kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõudeid on järgitud – Nende nõuete täitmist kontrolliva kohtukoosseisu koosseis – Sellise koosseisu liikme ametisse nimetamise tingimuste nõuetevastasus – Selle nõuetevastasuse tagajärjed – Erapooletus – Liidu õiguse esimus

Kohtuasjas C-748/23 [Gekus][i],

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) 20. oktoobri 2023. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 6. detsembril 2023, menetluses

C. Limited

versus

M. S.,

EUROOPA KOHUS (neljas koda),

koosseisus: koja president I. Jarukaitis (ettekandja), Euroopa Kohtu president K. Lenaerts neljanda koja kohtuniku ülesannetes, kohtunikud M. Condinanzi, N. Jääskinen ja R. Frendo,

kohtujurist: N. Emiliou,

kohtusekretär: ametnik E. Sartori,

arvestades kirjalikku menetlust ja 4. juuni 2025. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– C. Limited, esindajad: *adwokaci* M. Kotowicz ja M. Radwan-Röhrenschef,

– M. S., esindajad: *adwokaci* J. Baniewska ja M. Gutowski ning *radca prawny* R. Rogala,

– Poola valitsus, esindajad: B. Majczyna, D. Mazur, M. Rzotkiewicz ja S. Żyrek,

* Kohtumenetluse keel: poola.

[i] Kohtuasjal on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetlusosalise tegelikule nimele.

– Belgia valitsus, esindajad: C. Jacob, M. Jacobs, C. Pochet ja L. Van den Broeck,

– Madalmaade valitsus, esindajad: M. K. Bulterman ja J. M. Hoogveld,

– Euroopa Komisjon, esindajad: K. Herrmann, P. Stancanelli ja P. J. O. Van Nuffel,

olles 1. augusti 2025. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

kohtuotsuse

1 Eelotsusetaotlus käsitleb küsimust, kuidas tõlgendada ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku, lähtudes Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklist 47.

2 Taotlus on esitatud Iiri õiguse alusel asutatud äriühingu C. Limited ja Iiri kodaniku M. S-i vahelises kohtuvaidluses maksenõude üle, mis tuleneb Poolas tehtud õigustoimingutest.

Õiguslik raamistik

3 8. detsembri 2017. aasta kõrgeima kohtu seaduse (ustawa o Sądzie Najwyższym) (*Dz. U.* 2018, jrk nr 5), mida on muudetud 9. juuni 2022. aasta seadusega, millega muudetakse kõrgeima kohtu seadust ja teatavaid teisi seadusi (ustawa o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw) (*Dz. U.* 2022, jrk nr 1259) (edaspidi „kõrgeima kohtu seadus“), artiklis 29 on sätestatud:

„[…]

2. [Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus)] või selle organite tegevuse raames ei ole lubatud kahtluse alla seada [kohtute], riigi põhiseaduslike organite või kontrolli- ja õiguskaitseorganite legitiimsust.

3. [Sąd Najwyższyl (kõrgeim kohus)] või muul võimuorganil ei ole lubatud tuvastada ega hinnata seda, kas kohtuniku ametisse nimetamine või sellest ametisse nimetamisest tulenev õigusemõistmise pädevus on õiguspärane.

4. [Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus)] kohtuniku ametisse nimetamise asjaolud ei saa olla ainus põhjus selle kohtuniku osalusel tehtud otsuse vaidlustamiseks või tema sõltumatuse ja erapooletuse kahtluse alla seadmiseks.

5. [Sąd Najwyższy (kõrgeima kohtu)] kohtuniku või [sellesse kohtusse] lähetatud kohtuniku puhul võib kontrollida sõltumatuse ja erapooletuse nõuete täitmist, võttes arvesse tema ametisse nimetamise asjaolusid ja tema käitumist pärast ametisse nimetamist, lõikes 7 osutatud menetlusosalise taotlusel, kui see võib konkreetse kohtuasja asjaolusid arvestades viia sõltumatuse või erapooletuse põhimõtte rikkumiseni, mis mõjutab kohtuasja tulemust, võttes arvesse menetlusosalise olukorda ja kohtuasja laadi.

6. Taotluse tuvastada, et lõikes 5 sätestatud nõuded on täidetud [edaspidi „sõltumatuse ja erapooletuse kontroll“], võib esitada [Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus)] kohtuniku või sellesse kohtusse lähetatud kohtuniku vastu, kes on määratud kohtukoosseisu, kes vaatab läbi:

1. edasikaebust;

[…]

7. Igal menetlusosalisel [Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus)] menetluses on lõikes 6 nimetatud juhtudel õigus selline taotlus esitada.

[…]

9. Taotlus peab vastama menetlusdokumendile esitatavatele nõuetele ja sisaldama lisaks järgmist:

1. nõue tuvastada, kas konkreetsel juhul on täidetud lõikes 5 sätestatud tingimused;

2. taotluse aluseks olevad asjaolud ja neid toetavad tõendid.

10. Taotlus, mis ei vasta kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõikes 9 sätestatud tingimustele, jäetakse vastuvõetamatuna läbi vaatamata, ilma et taotlejale antaks võimalus vormivead parandada. Samuti jäetakse läbi vaatamata tähtaega ületades esitatud või muul põhjusel vastuvõetamatu taotlus.

[…]

15. [Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus)] vaatab taotluse läbi kinnisel istungil viiest kohtunikust koosnevas koosseisus, mis valitakse loosi teel kõigi [Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus)] liikmete hulgast, pärast selle kohtuniku ärakuulamist, kelle vastu taotlus esitati, välja arvatud juhul, kui ärakuulamine on võimatu või väga keeruline. Kohtunik võib esitada oma seisukohad kirjalikult. Asjaomane kohtunik jäetakse loosimisest välja.

[…]

18. Taotluse rahuldamise korral taandab [Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus)] asjaomase kohtuniku kohtuasja arutamisest. Kohtuniku taandamine ühes kohtuasjas ei saa olla alus selle kohtuniku taandamiseks teistes tema osalusel läbi vaadatavates kohtuasjades.

[…]

21. Taotluse läbivaatamise tulemusel tehtud kohtumääruse võib kaevata edasi [Sąd Najwyższyle (kõrgeim kohus)] seitsmeliikmelises kohtukoosseisus, mis valitakse loosi teel [Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus)] kõigi liikmete hulgast. Asjaomane kohtunik ja edasikaevatud kohtumääruse tegemisel osalenud kohtunik jäetakse loosimisest välja.“

Menetlus põhikohtuasjas ja eelotsuse küsimused

4 Põhikohtuasja pooled on Iiri äriühing C. Limited ja Iiri kodanik M. S. ning vaidlus puudutab nende vastavaid õigusi ja kohustusi seoses Poolas tehtud õigustoimingutega.

5 Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust nähtub, et Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus, Poola) mõistis 10. juuni 2021. aasta kohtuotsusega M. S-ilt C. Limitedi kasuks välja summa, mis vastas viimase nõude summale.

6 M. S. esitas 29. juulil 2021 High Courtile (kõrge kohus, Iirimaa) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määruse (EL) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (ELT 2012, L 351, lk 1) artikli 46 alusel koostoimes artikli 45 lõike 1 punktiga a taotluse keelduda Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) otsuse tunnustamisest ja täitmisest põhjendusel, et tema õigust seaduse alusel moodustatud kohtule on rikutud, kuna kõnealuse otsuse teinud kohtukoosseisu kuulus Poola justiitsministri poolt tähtajatult lähetatud kohtunik.

7 Paralleelselt esitas M. S. kõnealuse Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) otsuse peale kassatsioonkaebuse Sąd Najwyższyle (kõrgeim kohus). Kassatsioonkaebuse arutamiseks määrati kolmest kohtunikust koosnev kohtukoosseis, kuhu kuulub kohtunik JG.

8 C. Limited taotles kohtunik JG sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli vastavalt kõrgeima kohtu seaduse artiklis 29 sätestatud menetlusele.

9 Tõendamaks, et kohtunik JG sõltumatuse ja erapooletuse nõuded ei ole täidetud, tugines C. Limited eri asjaoludele, eelkõige selle kohtuniku ametisse nimetamisega seotud asjaoludele.

10 Esiteks väitis C. Limited, et kohtunik JG nimetati 10. oktoobril 2018 Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) tsiviilkolleegiumi kohtunikuks Krajowa Rada Sądownictwa (riiklik kohtute nõukoda, Poola) (edaspidi „KRS“) resolutsiooni nr 330/2018 alusel, samas kui selle resolutsiooni täitmine oli 27. septembril 2018 Naczelny Sąd Administracyjny (Poola kõrgeim halduskohus) määrusega peatatud. Viimati nimetatud kohus tühistas selle resolutsiooni 6. mai 2021. aasta otsusega.

11 Teiseks tugines C. Limited kohtunik JG käitumisele pärast tema nimetamist Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) tsiviilkolleegiumisse ning viitas sellega seoses 28. novembri 2019. aasta avaldusele, mille on allkirjastanud selle kolleegiumi teatavad kohtunikud, sealhulgas JG, ja mille kohaselt ei ole 19. novembri 2019. aasta kohtuotsus A. K. jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleegiumi sõltumatus) (C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982) kohaldatav selle kolleegiumi nende kohtunike suhtes, kes on ametisse nimetatud KRSi uue koosseisu vastu võetud resolutsiooni alusel.

12 Kolmandaks viitas C. Limited asjaolule, et M. S. taotleb Iirimaa kohtutelt, et nad keelduksid Sąd Apelacyjny w Warszawie (Varssavi apellatsioonikohus) kohtuotsuse täidetavaks tunnistamisest, väites sellega seoses, et rikutud on tema õigust asja arutamisele seaduse alusel moodustatud sõltumatus ja erapooletus kohtus. Neil asjaoludel peavad C. Limitedi väitel Sąd Najwyższys (kõrgeim kohus) asja läbi vaatama kohtunikud, kelle sõltumatuse ja erapooletuse suhtes ei ole vähimatki kahtlust.

13 Seda sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotlust valiti kõrgeima kohtu seaduse artiklis 29 ette nähtud menetluse kohaselt loosi teel lahendama viiest Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtunikust koosnev kohtukoosseis. See koosseis koosneb kahest Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtunikust, kes nimetati ametisse enne 2018. aastat, ja kolmest kohtunikust, kes nimetati ametisse KRSi uue koosseisu ettepanekul.

14 C. Limitedi selle taotluse vastuvõetavuse hindamisel kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus – mis tegutseb ainukohtunikust koosnevas koosseisus, mille moodustab ettekandja-kohtunik, kes on ühtlasi kõnealuse viiest kohtunikust koosneva kohtukoosseisu eesistuja – kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõike 5 tõlgendamises, lähtudes ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust harta artiklit 47 arvestades.

15 Sellega seoses viitab see kohus kahele Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) praktikast tulenevale tõlgendusele, mis puudutavad kõnealust sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli käsitlevat riigisisest õigusnormi.

16 Esimese, „range“ tõlgenduse kohaselt jäetakse kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõikel 5 põhinevad taotlused nende vastuvõetavuse hindamise etapis rahuldamata, kui need põhinevad üksnes Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) asjaomase kohtuniku ametisse nimetamisega seotud asjaoludel. Nimelt tuleb selle tõlgenduse kohaselt kontrolli taotluses täpsustada esiteks need asjaolud ja selle kohtuniku käitumine pärast ametisse nimetamist, mis võimaldavad väita, et sõltumatuse ja erapooletuse nõuded ei ole tema puhul täidetud, ning teiseks nende nõuete rikkumise mõju selle kohtuasja lahendile, mille raames asjaomane kontrolli taotlus esitati, võttes arvesse selle kohtuasja laadi.

17 Teise tõlgenduse kohaselt tuleb kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõike 5 alusel esitatud taotlusi analüüsida laiemalt, tuginedes Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) tsiviil- ja kriminaalkolleegiumi ning töö- ja sotsiaalkindlustuskolleegiumi 23. jaanuari 2020. aasta ühisele resolutsioonile, milles leiti, et KRS, mis on alates 8. detsembri 2017. aasta seaduse jõustumisest vahetult allutatud poliitilistele võimuorganitele, ei ole sõltumatu organ. Selle resolutsiooni kohaselt kujutab kohtukoosseis, mille liikmete hulgas on KRSi uue koosseisu ettepanekul Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtuniku ametikohale nimetatud isik, endast õigusvastaselt moodustatud kohut, mistõttu on asjaomane kohtumenetlus tühine.

18 Käesoleval juhul on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus, kas seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohtu nõue on täidetud, kui käesoleva kohtuotsuse eelmises punktis nimetatud kolme kolleegiumi resolutsioon puudutab kolme selle viiest kohtunikust koosneva kohtukoosseisu liikmest, kes on valitud loosi teel vaatama läbi C. Limitedi esitatud sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotlust. Selle kohtu hinnangul ei tohiks KRSi uue koosseisu ettepanekul Sąd Najwyższysse (kõrgeim kohus) ametisse nimetatud kohtunikud osaleda seda liiki taotluste läbivaatamisel, kuna see rikuks õigust õiglasele kohtulikule arutamisele. Selles kontekstis soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kuidas tuleks neid taotlusi menetleda kooskõlas nõuetega, mis tulenevad ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust, lähtudes harta artiklist 47.

19 Neil asjaoludel otsustas Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus), mis tegutseb ainukohtunikust koosnevas koosseisus, menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb [harta] artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et juba kohtuniku ametikohale nimetamise asjaolud ise võivad viidata kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse nõuete rikkumisele, kui nende tagajärjel moodustatakse kohus, millega rikutakse isiku õigust pöörduda [sõltumatusse ja erapooletusse seaduse alusel moodustatud] kohtusse, või teise võimalusena nii, et need nõuded on täitmata, kui kohtunik ise aktsepteerib passiivselt (jätkab kohtuasja lahendamist) tema ametisse nimetamise menetluse õigusvastasust ning mille tagajärjel moodustatakse kohus, millega rikutakse isiku õigust [taolisse] kohtusse pöörduda?

2. Kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb [harta] artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtuniku nn sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli kohtuasja ei saa lahendada kohtunikud, kelle kohtukoosseisus osalemise tagajärjel rikutakse isiku õigust kohtusse pöörduda, kuna nende nimetamine Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtuniku ametikohale toimus [KRSi uue koosseisu] ettepanekul?

3. Kui vastus teisele küsimusele on jaatav, siis kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb [harta] artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) peab [sõltumatuse] ja erapooletuse kontrolli kohtuasja läbivaatamiseks moodustama kohtukoosseisu, millesse selliseid kohtunikke ei kuulu, ja viimase võimalusena jätma kohaldamata liikmesriigi õigusnormi, milles selliste kohtuasjade puhul on ette nähtud viieliikmeline kohtukoosseis, ning lahendama taotluse ilma selliste kohtunike osaluseta mõnes muus liikmesriigi õigusega ettenähtud koosseisus?“

Eelotsuse küsimuste vastuvõetavus

20 C. Limited väidab sisuliselt, et esimene küsimus on vastuvõetamatu, kuna Euroopa Kohtu vastus ei ole vajalik tema sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotluse läbivaatamiseks. C. Limited selgitab, et tema taotlus ei põhine mitte ainult kõnealuse kohtuniku ametisse nimetamise asjaoludel, vaid ka muudel asjaoludel, nagu kohtuniku käitumine pärast ametisse nimetamist. Järelikult vastab tema taotlus kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 nõuetele ja see tuleb seega sisuliselt läbi vaadata, olenemata sellest, milline on Euroopa Kohtu vastus sellele küsimusele.

21 Sellega seoses tuleb märkida, et põhikohtuasjas esitatud sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotlus põhineb mitmel asjaolul, millest mõned ei ole seotud asjaomase kohtuniku ametisse nimetamise asjaoludega. See olukord ei ole siiski piisav, et muuta esimene küsimus vaidluse lahendamisel asjakohatuks.

22 Esimese küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas ELL artikli 19 lõiget 1 tuleb harta artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et juba kohtuniku ametikohale nimetamise asjaolud üksi võivad kaasa tuua selle, et kohtunik ei vasta nendes õigusnormides sätestatud sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele. Kui Euroopa Kohus peaks sellele küsimusele vastama jaatavalt ja kui põhikohtuasja hageja mainitud asjaomase kohtuniku ametisse nimetamise asjaolud loetakse käesolevas asjas tõendatuks, võib eelotsusetaotluse esitanud kohus tuvastada, et neid nõudeid ei ole järgitud, ilma et ta peaks analüüsima muid sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotluse põhjendamiseks esitatud asjaolusid. Põhikohtuasja lahendus võib seega tuleneda juba ainuüksi vastusest esimesele eelotsuse küsimusele.

23 Kohtuistungil arutasid pooled ka teise ja kolmanda eelotsuse küsimuse vastuvõetavuse üle. Sellega seoses väideti sisuliselt, et eelotsusetaotluse esitanud kohtul ei pruugi olla võimalik Euroopa Kohtu vastuseid arvesse võtta. Nimelt tegutseb käesolevas põhikohtuasjas eelotsusetaotluse esitanud kohus ainukohtunikust koosnevas koosseisus, mille moodustab ettekandja-kohtunik, kes on ühtlasi selle viiest kohtunikust koosneva kohtukoosseisu eesistuja, mis vaatab läbi põhikohtuasja hageja esitatud sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotlust. See tekitab kahtlusi, kas sellel kohtul on tegelikult võimalik kohaldada Euroopa Kohtu antavat liidu õiguse tõlgendust. Lisaks märgiti, et kõrgeima kohtu seadus ei sisalda erinorme nende kohtunike taandamise kohta, kes on loosimise tulemusel määratud osalema kohtukoosseisus, mis lahendab neist kohtunikest ühe

sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotlust. Neil asjaoludel ei ole kindel, kas eelotsusetaotluse esitanud kohtul on võimalik lahendada kõik raskused, mille Euroopa Kohus võib teisele ja kolmandale küsimusele vastamisel tuvastada.

24 Sellega seoses tuleb tõdeda, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu moodustab viiest kohtunikust koosneva kohtukoosseisu – kellele on esitatud sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotlus – eesistuja, kes ongi eelotsusetaotluse esitaja. Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 38 märkis, kinnitas Poola valitsus kohtuistungil, et Poola õiguse kohaselt võib kohtukoosseisu eesistuja võtta eri meetmeid, et vältida kohtukoosseisu õigusvastasust. Seega tuleb teise ja kolmanda küsimuse vastuvõetavuse kohta esitatud vastuväited tagasi lükata.

25 Seega on kolm eelotsuse küsimust vastuvõetavad.

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene küsimus

26 Esimese küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb harta artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et juba kohtuniku ametikohale nimetamise asjaolud üksi võivad olla sellised, et nende tõttu rikutakse õigust sõltumatule ja erapooletule seaduse alusel moodustatud kohtule nende sätete tähenduses.

27 Kõigepealt tuleb meenutada Euroopa Kohtu praktikat, millest tuleneb, et kuigi liikmesriikide kohtukorraldus – eeskätt liikmesriigi kohtute asutamine, koosseis ja toimimine – kuulub liikmesriikide endi pädevusse, tuleb liikmesriigil selle pädevuse teostamisel siiski täita kohustusi, mis tulenevad liidu õigusest, sealhulgas ELL artiklist 19 (vt selle kohta 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 44 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 28).

28 Seejuures on ELL artikli 19 lõike 1 teises lõigus viidatud tõhusa kohtuliku kaitse põhimõte liidu õiguse üldpõhimõte, mis on sätestatud eeskätt Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artikli 6 lõikes 1, millele vastab harta artikli 47 teine lõik. Seega tuleb viimati nimetatud sätet ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tõlgendamisel nõuetekohaselt arvesse võtta (vt selle kohta 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 45 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 42).

29 Sõltumatusse ja erapooletusse seaduse alusel moodustatud kohtusse pöördumise võimaluse tagatised, eelkõige need, millest tuleneb sellise kohtu määratlus ja selle koosseis, kujutavad endast õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele nurgakivi. Selleks et oleks tagatud usaldus, mida demokraatliku ühiskonna kohtud peavad õigussubjektile sisendama, peab tõsise kahtluse korral saama kontrollida, kas oma koosseisu poolest kujutab organ endast sellist kohut (24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 69 ning seal viidatud kohtupraktika).

30 Väljakujunenud praktikast nähtub, et liidu õiguse kohaselt nõutavate sõltumatuse ja erapooletuse tagatiste olemasolu eeldus on selliste normide olemasolu, millega on reguleeritud muu hulgas asjaomase organi koosseis, selle liikmete nimetamine, nende ametiaja kestus ning nende taandumise, taandamise ja tagandamise alused ning mille alusel on võimalik ümber lükata õigussubjekti mis tahes põhjendatud kahtluse selles, kas kohtusüsteemiväliste tegurite mõju sellele organile on välistatud ja kas see organ on vastanduvaid huvisid arvestades neutraalne (6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine), C-487/19, EU:C:2021:798, punkt 109, ning 24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 70).

31 Euroopa Kohus on Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale viidates otsustanud, et kuigi õigus pöörduda „seaduse alusel moodustatud kohtusse“ on autonoomne õigus, on sellel siiski väga tihe seos „sõltumatuse“ ja „erapooletuse“ tagatistega. Õigusriigi toimimist iseloomustava võimude lahususe põhimõtte kohaselt tuleb tagada kohtute sõltumatus eelkõige seadusandlikust ja täitevvõimust (24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 72 ja seal viidatud kohtupraktika).

32 Sellega seoses taotletakse liidu õiguse tähenduses „seaduse alusel moodustatud kohtu“ nõudega eesmärki hoida kohtusüsteemi korraldus väljaspool täidesaatva võimu meelevalda ja tagada, et see valdkond oleks reguleeritud seadusega, mille seadusandlik võim on võtnud vastu kooskõlas tema pädevuse kasutamise normidega. Kõnealuses väljendis peegeldub eelkõige õigusriigi põhimõte ning see ei seostu mitte üksnes kohtu kui sellise olemasolu õigusliku alusega, vaid samuti kohtu koosseisuga igas kohtuasjas ning mis tahes muude riigisiseste sätetega, mille järgimata jätmise korral on ühe või mitme kohtuniku osalemine asja läbivaatamisel nõuetevastane ja mille hulka kuuluvad iseäranis sätted, millega on reguleeritud vastava kohtu liikmete sõltumatus ja erapooletus (vt selle kohta 26. märtsi 2020. aasta kohtuotsus Simpson *vs.* nõukogu ja HG *vs.* komisjon (uuesti läbivaatamine), C-542/18 RX-II ja C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, punkt 73 ja seal viidatud kohtupraktika; 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine), C-487/19, EU:C:2021:798, punkt 129, ja 24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 73).

33 Seetõttu peavad kohtunike ametisse nimetamise otsuste vastuvõtmise sisulised tingimused ja menetlusnormid olema sellised, et nende põhjal ei saa pärast seda, kui kohtunik on ametisse nimetatud, õigussubjektidel tekkida põhjendatud kahtlust selles, kas kohtusüsteemiväliste tegurite mõju asjaomastele kohtunikele on välistatud ja kas nad on vastanduvaid huvisid arvestades neutraalsed. Seejuures on eelkõige oluline, et need tingimused ja see kord oleksid koostatud nii, et need oleksid vastavuses käesoleva kohtuotsuse eelmises punktis meenutatud nõuetega (24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 74 ja seal viidatud kohtupraktika).

34 Mis täpsemalt puudutab kohtunike ametisse nimetamise menetlust, siis on Euroopa Kohus leidnud, et arvestades põhimõttelisi tagajärgi, mis sellel menetlusel on kohtuvõimu nõuetekohasele toimimisele ja legitiimsusele demokraatlikus õigusriigis, on selline menetlus tingimata harta artikli 47 teise lõigu tähenduses mõiste „seaduse alusel moodustatud kohus“ olemuslik element, täpsustades, et see, kas kohus on selle sätte tähenduses sõltumatu, sõltub eelkõige kohtu liikmete ametisse nimetamise viisist (vt selle kohta 24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 75 ja seal viidatud kohtupraktika).

35 Samas ei teki kohtuniku ametisse nimetamise menetluses esineda võiva iga puuduse tagajärjel kahtlust selle kohtuniku sõltumatuses ja erapooletuses ega seega selles, kas kohtukoosseis, kuhu ta kuulub, on „sõltumatu ja erapooletu seaduse alusel moodustatud kohus“ liidu õiguse tähenduses (24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 76 ja seal viidatud kohtupraktika).

36 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on asjaomases kohtusüsteemis ühe või mitme kohtuniku nõuetevastase ametisse nimetamise puhul tegemist seaduse alusel moodustatud kohtu nõude rikkumisega eelkõige juhul, kui asjaomase nõuete eiramise laadi ja raskusastme tõttu tekib tegelik oht, et muud võimuharud, iseäranis täidesaatev võim, võivad kasutada oma kaalutlusõigust selle piire põhjendamatult ületades, ohustades sellega ametisse nimetamise menetluse tulemuse usaldusväärsust ning tekitades õigussubjektides põhjendatud kahtluse ühe või mitme kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse suhtes, ning see on nii juhul, kui tegemist on selliste alusnormide kohaldamisega, mis moodustavad lahutamatu osa kohtusüsteemi ülesehitusest ja toimimisest (vt selle kohta 26. märtsi 2020. aasta kohtuotsus Simpson *vs.* nõukogu ja HG *vs.* komisjon (uuesti läbivaatamine), C-542/18 RX-II ja C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, punkt 75, ning 24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 77 ja seal viidatud kohtupraktika).

37 „Seaduse alusel moodustatud kohtu“ nõude rikkumise tuvastamine ja sellise rikkumise tagajärjed sõltuvad igakülgsest hinnangust teatud hulgale asjaoludele, mis kogumis soodustavad õigussubjektidel kohtunike sõltumatuse ja erapooletuse suhtes põhjendatud kahtluse tekkimist (24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 78 ja seal viidatud kohtupraktika).

38 Kohaldades käesoleva kohtuotsuse punktides 29–31 meenutatud kohtupraktikat, leidis Euroopa Kohus 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsuse Krajowa Rada Sądownictwa (kohtuniku ametisse jäämine) (C-718/21, EU:C:2023:1015) punktis 77 seoses selle hindamisega, kas Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium) on „kohus“ ELTL artikli 267 tähenduses, et kõigist neist süsteemsetest ja kaudsetest asjaoludest, mis iseloomustavad mitme kohtuniku ametisse nimetamist sellesse organisse, järeldub kogumis hinnatuna, et see organ ei ole „sõltumatu ja erapooletu seaduse alusel moodustatud kohus“ ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses, lähtudes harta artikli 47 teisest lõigust (vt selle kohta 4. septembri 2025. aasta kohtuotsus AW „T“, C-225/22, EU:C:2025:649, punktid 49 ja 50).

39 Samuti tõdes Euroopa Kohus 7. novembri 2024. aasta kohtuotsuse Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (C-326/23, EU:C:2024:940) punktides 35 ja 37, et puudused, mis mõjutasid eelotsusetaotluse esitanud organi moodustava ja Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) tsiviilkolleegiumisse nimetatud ainukohtuniku ametisse nimetamise menetlust, on identsed nendega, mis mõjutasid erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegiumi kohtunike ametisse nimetamise menetlust, ning et need üksi on piisavad, et tekitada õigussubjektides põhjendatud ja tõsiseid kahtlusi selle kohtuniku sõltumatuses ja erapooletuses, mistõttu ei ole see kohtunik „kohus“ ELTL artikli 267 tähenduses.

40 Nagu märkis ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 52, võivad teatavad kohtunike ametisse nimetamise menetluses esinevad puudused üksi olla tõend selle kohta, et kõnealused kohtunikud ei vasta sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele. Sellistel juhtudel ei või menetlusosaliselt, kes tõstatab nende nõuete järgimise küsimuse, nõuda, et ta esitaks täiendavaid tõendeid, mis kinnitaksid nende nõuete väidetavat rikkumist.

41 Mis puudutab kohtukoosseisu kuuluva kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotlust, milles palutakse kindlaks teha, kas see koosseis vastab seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohtu nõuetele ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses, lähtudes harta artiklist 47, siis peaks sellise taotluse esitanud menetlusosalisel olema võimalik piirduda selliste argumentide esitamisega, mis põhinevad üksnes selle kohtuniku ametisse nimetamisega seotud asjaoludel ja tõendavad, et asjaomasel juhul on toime pandud sellise laadi ja raskusega rikkumine, mis tekitab õigussubjektides kahtlusi tema sõltumatuses ja erapooletuses täidesaatva või seadusandliku võimu suhtes, ilma et oleks vaja tugineda muudele asjaoludele.

42 Juhul kui Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtunikud kohaldavad kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 lõikeid 5 ja 9 nii, et need kohustavad poolt, kes taotleb kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli, tuginema käesoleva kohtuotsuse punktis 16 märgitu kohaselt täiendavatele asjaoludele, mis puudutavad selle kohtuniku käitumist pärast tema ametisse nimetamist ning mis tõendavad tema sõltumatuse ja erapooletuse nõuete rikkumist, ning ühtlasi täpsustama selle rikkumise mõju konkreetse kohtuasja tulemusele, siis on selline kohaldamine vastuolus ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga, lähtudes harta artiklist 47.

43 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb harta artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et kohtuniku ametikohale nimetamise asjaolud üksi võivad kaasa tuua selle, et rikutakse õigust seaduse alusel moodustatud sõltumatule ja erapooletule kohtule nimetatud sätete tähenduses, kui need asjaolud kujutavad endast sellise laadi ja raskusega nõuetevastasust, et see tekitab õigussubjektides põhjendatud kahtluse asjaomase kohtuniku sõltumatuse või erapooletuse suhtes.

Teine küsimus

44 Teise küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb harta artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et sellega on vastuolus, kui selle kontrollimine, kas kohtus ametis oleva kohtuniku puhul on järgitud sõltumatuse ja erapooletuse nõudeid ning ühtlasi õigust seaduse alusel moodustatud kohtule nende sätete tähenduses, usaldatakse selle kohtu koosseisule, kuhu kuulub üks või mitu kohtunikku, kes on nende ametisse nimetamise tingimuste tõttu samas olukorras nagu kohtunik, keda see kontroll puudutab.

45 Nagu on meenutatud käesoleva kohtuotsuse punktis 28, on ELL artikli 19 lõike 1 teises lõigus osutatud tõhusa kohtuliku kaitse põhimõte liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest tulenev liidu õiguse üldpõhimõte, mis on tagatud eelkõige EIÕK artikli 6 lõikes 1, mis vastab harta artikli 47 teisele lõigule.

46 Lisaks tuleb tõdeda, et kuna hartas on sätestatud EIÕKga tagatud õigustele vastavad õigused, on harta artikli 52 lõike 3 eesmärk tagada vajalik kooskõla hartas sätestatud õiguste ja nende vastavate õiguste vahel, mis on tagatud EIÕKga, kahjustamata seejuures liidu õiguse autonoomiat. Selgitustes põhiõiguste harta kohta (ELT 2007, C 303, lk 17) on märgitud, et harta artikli 47 teine lõik vastab EIÕK artikli 6 lõikele 1. Euroopa Kohus peab seega tagama, et tõlgendusega, mille ta käesolevas asjas annab, oleks kindlustatud kaitse tasemel, mis ei ole vastuolus EIÕK artikli 6 lõikes 1 tagatuga, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus (vt selle kohta 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 46 ja seal viidatud kohtupraktika).

47 Seda arvestades tuleb meenutada, et iga liikmesriik peab ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu kohaselt tagama, et organid, kelle ülesanne „kohtuna“ – liidu õiguses määratletud tähenduses – on liidu õiguse kohaldamise või tõlgendamise küsimuste lahendamine ja kes seega on liidu õigusega hõlmatud valdkondades liikmesriigi õiguskaitsevahendite süsteemi osa, vastavad tõhusa kohtuliku kaitse nõuetele, mille hulka kuulub ka sõltumatuse nõue (11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 47 ning seal viidatud kohtupraktika).

48 Sellega seoses tuleb meenutada, et olemuslikult õigusemõistmise ülesande juurde kuuluv kohtu sõltumatuse nõue on osa õiguse tõhusale kohtulikule kaitsele ja põhiõiguse õiglasele kohtulikule arutamisele kesksest sisust, mis mõlemad on ülimalt tähtsad õigussubjektile liidu õigusest tulenevate õiguste ja ELL artiklis 2 osutatud liikmesriikide ühiste väärtuste, eeskätt õigusriigi kui väärtuse kaitse tagatised (11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 49 ning seal viidatud kohtupraktika).

49 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on sõltumatuse nõudel kaks aspekti. Esimese, välise aspekti kohaselt eeldatakse, et asjasse puutuv organ täidab oma ülesandeid täiesti iseseisvalt, olemata kellegagi hierarhilises või alluvussuhtes ja saamata kelleltki korraldusi või juhiseid, olles seega kaitstud väljastpoolt lähtuva sekkumise või surve eest, mis võib vähendada selle organi liikmete otsustusvabadust ja mõjutada nende tehtavaid lahendeid (19. novembri 2019. aasta kohtuotsus A. K. jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleegiumi sõltumatus), C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982, punkt 121, ning 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 50).

50 Teine, seesmine aspekt on seotud erapooletuse mõistega ning selle kohaselt peab organ hoidma võrdset distantsi menetlusosaliste ja huvide suhtes, mis viimastel on menetluse eseme vastu. Selle aspekti puhul eeldatakse, et peetakse kinni objektiivsusest ja vaidluse lahendamisel ei võeta arvesse ühtki huvi, mis ei ole rangelt seotud õigusnormi kohaldamisega (19. novembri 2019. aasta kohtuotsus A. K. jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleegiumi sõltumatus), C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982, punkt 122, ning 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 51).

51 Nende sõltumatuse ja erapooletuse tagatiste vältimatu eeldus on muu hulgas organi koosseisu puudutavate selliste õigusnormide olemasolu, mis võimaldavad kummutada õigussubjekti mis tahes põhjendatud kahtluse selle kohta, kas kohtusüsteemiväliste tegurite mõju sellele organile on välistatud ja kas see organ on vastanduvaid huvisid arvestades neutraalne (vt selle kohta 19. novembri 2019. aasta kohtuotsus A. K. jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleegiumi sõltumatus), C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, EU:C:2019:982, punkt 123, ning 11. juuli 2024. aasta kohtuotsus Hann-Invest jt, C-554/21, C-622/21 ja C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 52).

52 Mis puudutab täpsemalt erapooletuse põhimõtet, siis – nagu märkis ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 65 – nõuab see, et kohtunikel ei oleks nende menetluses olevates vaidlustes mingit huvi, erapoolikust ega eelarvamust ning et nad kohtleksid kõiki pooli võrdselt ja õiglaselt.

53 Euroopa Inimõiguste Kohus on otsustanud, et erapooletus tähendab tavaliselt eelarvamuste või erapoolikuse puudumist, mida saab kontrollida mitmel viisil. Nimetatud kohus leiab, et erapooletust tuleb hinnata subjektiivsest lähenemisviisist lähtudes, mis seisneb selles, et võetakse arvesse konkreetse kohtuniku isiklikke veendumusi ja käitumist, et kontrollida, kas ta on ilmutanud tema menetluses olevas kohtuasjas eelarvamusi või erapoolikust, aga lähtudes ka objektiivsest lähenemisviisist, mis seisneb selles, et hinnatakse, kas kohus ise ja muu hulgas tema

koosseis pakkusid piisavaid tagatisi, et välistada mis tahes põhjendatud kahtlus tema erapooletuses (vt selle kohta EIK 15. oktoobri 2009. aasta otsus Micallef *vs*. Malta, CE:ECHR:2009:1015JUD001705606, punkt 93).

54 Erapooletuse objektiivse hindamise raames tuleb küsida, kas olenemata kohtunike isiklikust käitumisest annavad teatavad kontrollitavad asjaolud alust kahelda kohtunike erapooletuses. Seejuures võib tähtis olla ka mulje. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt tuleb selle üle otsustamisel, kas on alust kahelda, et need sõltumatuse või objektiivse erapooletuse nõuded ei ole konkreetses kohtuasjas täidetud, võtta menetlusosalise seisukohta arvesse, kuid sellel ei ole määravat tähtsust. Määrav on see, kas asjaomaseid kahtlusi saab pidada objektiivselt põhjendatuks (vt selle kohta EIK 15. oktoobri 2009. aasta otsus Micallef *vs*. Malta, CE:ECHR:2009:1015JUD001705606, punktid 96 ja 98, ning 19. detsembri 2024. aasta kohtuotsus Vivacom Bulgaria, C-369/23, EU:C:2024:1043, punkt 33 ja seal viidatud kohtupraktika).

55 Sellega seoses on Euroopa Inimõiguste Kohus ka sisuliselt otsustanud, et kohtunike osalemine sama kohtukoosseisu kuuluva kolleegi taandamist puudutava otsuse tegemisel võib olla aluseks kaebusele EIÕK artikli 6 lõike 1 rikkumise kohta, kui nende endi suhtes on esitatud samasugune taandamise taotlus (vt selle kohta EIK 22. septembri 1994. aasta otsus Debled *vs*. Belgia, CE:ECHR:1994:0922JUD002681891, punkt 37).

56 Seega ei saa kohtukoosseisu liikmed, kes peavad otsustama küsimuse üle, kas kohtuniku osalemine teatavas kohtukoosseisus rikub seaduse alusel moodustatud kohtu nõuet, ise olla selle kohtunikuga samas olukorras. Nimelt võib nende endi kohtunikuks nimetamise asjaolude samasus viimati nimetatud kohtuniku omadega tekitada õigussubjektides põhjendatud kahtlusi, kas see koosseis on vastanduvaid huve arvestades neutraalne. Sellest tuleneb, et taolise kohtukoosseisu liikmed ei saa läbi vaadata selle kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse küsimust, kui nad on samas olukorras.

57 Käesoleval juhul nähtub Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust, et põhikohtuasja hageja algatatud menetlust käsitlevad sätted jõustusid pärast kõrgeima kohtu seaduse muutmist 2022. aastal, et tagada õigussubjektide õigus sõltumatule ja erapooletule seaduse alusel moodustatud kohtule ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses, lähtudes harta artiklist 47. See menetlus võimaldab Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) menetluse pooltel taotleda selle kohtu sellise kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli, kelle ülesanne on teha otsus neid puudutavas kohtuasjas, et teha kindlaks, kas kohtunik, kes on määratud neid puudutavas kohtuasjas otsust tegema, vastab sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele, ning selle taotluse läbivaatamine on usaldatud omaette kohtukoosseisule, mis koosneb viiest, Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtunike hulgast loosi teel valitud kohtunikust, jättes kõrvale kohtuniku, kelle vastu vastav taotlus on esitatud.

58 Seega peab Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtukoosseis, kellel tuleb kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 alusel läbi vaadata selle kohtu kohtuniku sõltumatuse ja erapooletuse küsimus, ise vastama seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohtu nõuetele ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses, lähtudes harta artiklist 47.

59 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul on täpsemalt tekkinud küsimus, kas KRSi uue koosseisu ettepanekul Sąd Najwyższysse (kõrgeim kohus) ametisse nimetatud kohtunik võib kuuluda viieliikmelisse kohtukoosseisu, kes peab lahendama kõrgeima kohtu seaduse artikli 29 alusel

esitatud sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotluse, kui tema enda ametisse nimetamise tingimused on identsed nendega, mille kohaselt nimetati ametisse see kohtunik, keda see taotlus puudutab.

60 Sellega seoses nähtub eelotsusetaotlusest, et selles Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) koosseisus, kes vaatab põhikohtuasjas läbi sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotlust, on nimetatud kolm kohtunikku ametisse KRSi uue koosseisu ettepaneku alusel ning üks nendest kolmest kohtunikust on juba ühes teises kohtuasjas taandatud sama menetluse tulemusel, mille kohaldamist taotleb põhikohtuasja kaebaja.

61 Seega, nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 56, ei saa lubada, et juhul, kui Sąd Najwyższys (kõrgeim kohus) ametis olev kohtunik on ametisse nimetatud samadel asjaoludel kui need, mille kohaselt nimetati ametisse see kohtunik, kelle suhtes on esitatud sõltumatuse ja erapooletuse kontrolli taotlus, ning mis on selle taotluse aluseks, võiks esimesena nimetatud kohtunik kuuluda kohtukoosseisu, kes peab kõnealuse taotluse lahendama.

62 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb teisele küsimusele vastata, et ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb harta artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et sellega on vastuolus, kui selle kontrollimine, kas kohtus ametis oleva kohtuniku puhul on järgitud sõltumatuse ja erapooletuse nõudeid ning ühtlasi õigust seaduse alusel moodustatud kohtule nende sätete tähenduses, usaldatakse selle kohtu koosseisule, kuhu kuulub üks või mitu kohtunikku, kes on nende ametisse nimetamise tingimuste tõttu samas olukorras nagu kohtunik, keda see kontroll puudutab.

Kolmas küsimus

63 Kolmanda küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb harta artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et juhul, kui kohtukoosseis, kes peab lahendama taotluse kontrollida, kas selle kohtu liikme puhul on järgitud sõltumatuse ja erapooletuse nõudeid, rikub ise õigust seaduse alusel moodustatud kohtule, kuna sellesse koosseisu kuulub kohtunik, kes nendele nõuetele ei vasta, peab kõnealune kohus tagama, et see kohtunik ei osale taolise taotluse läbivaatamisel, ning jätma vajaduse korral kohaldamata riigisisesed õigusnormid, mis määravad kindlaks kõnealuse kohtukoosseisu moodustamise, et selle taotluse saaks läbi vaadata koosseis, mis neile liidu õigusnormidele vastab.

64 Seega nähtub sellest küsimusest, et eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib teada, kas ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb harta artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et liikmesriigi kohus, kes kontrollib teatavate kohtunike sõltumatust ja erapooletust, on kohustatud tagama, et seda kontrolli läbi viivasse kohtukoosseisu ei kuulu kohtunikke, kes ei vasta neile nõuetele, ning kui see on nii, siis milliseid meetmeid peab see kohus selleks võtma.

65 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt väljendab liidu õiguse esimuse põhimõte liidu õiguse ülimuslikkust võrreldes liikmesriikide õigusega. Sellest põhimõttest tulenevalt on kõigil liikmesriikide kohtutel seega kohustus tagada liidu eri õigusnormide täiemahuline toime, kuna liikmesriikide õigus ei või mõjutada nende õigusnormide toimet nimetatud riikide territooriumil (13. juuli 2023. aasta kohtuotsus YP jt (kohtuniku puutumatuse äravõtmine ja kohtuniku teenistusest kõrvaldamine), C-615/20 ja C-671/20, EU:C:2023:562, punkt 61 ning seal viidatud kohtupraktika).

66 Nõnda tuleneb sellest põhimõttest muu hulgas liikmesriigi iga sellise kohtu, kes oma pädevuse piires peab kohaldama liidu õigusnorme, kohustus tagada tema menetluses olevas kohtuasjas liidu õigusest tulenevate nõuete täielik toime, jättes vajaduse korral omal algatusel kohaldamata kõik riigisisesed õigusnormid või otsustuspraktika, mis on vastuolus vahetut õigusmõju omava liidu õigusnormiga, ilma et ta peaks taotlema või ootama, et see kõigepealt seadusandliku või muu põhiseadusliku menetluse teel kõrvaldatakse. Selle kohustuse täitmine on vajalik eelkõige selleks, et tagada liikmesriikide võrdsus aluslepingute ees, ning see kujutab endast ELL artikli 4 lõikes 3 sätestatud lojaalse koostöö põhimõtte väljendust (13. juuli 2023. aasta kohtuotsus YP jt (kohtuniku puutumatuse äravõtmine ja kohtuniku teenistusest kõrvaldamine), C-615/20 ja C-671/20, EU:C:2023:562, punkt 62 ning seal viidatud kohtupraktika).

67 Euroopa Kohus on otsustanud, et ELL artikli 19 lõike 1 teisel lõigul, tõlgendatuna harta artiklist 47 lähtudes – millega on liikmesriikidele pandud selge ja täpne kohustus saavutada teatav tulemus ning millega ei kaasne ühtegi tingimust, eelkõige seoses nõudega, et kohtud, kes liidu õigust tõlgendavad ja kohaldavad, peavad olema sõltumatud ja erapooletud ning seaduse alusel moodustatud –, on vahetu õigusmõju, mistõttu tuleb jätta kohaldamata kõik need riigisisesed õigusnormid ning riigisisene kohtu- ja halduspraktika, mis on vastuolus nende liidu õiguse sätetega, nagu neid on tõlgendanud Euroopa Kohus (13. juuli 2023. aasta kohtuotsus YP jt (kohtuniku puutumatuse äravõtmine ja kohtuniku teenistusest kõrvaldamine), C-615/20 ja C-671/20, EU:C:2023:562, punkt 63 ning seal viidatud kohtupraktika).

68 Samuti tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et isegi kui puuduvad riigisisesed seadusandlikud meetmed, mis lõpetaksid Euroopa Kohtu tuvastatud rikkumise, peavad liikmesriigi kohtud võtma kõik liidu õiguse täieliku toime saavutamiseks vajalikud meetmed vastavalt liikmesriigi kohustuste rikkumise tuvastanud kohtuotsuses esitatud juhistele. Lisaks peavad need kohtud ELL artikli 4 lõikes 3 ette nähtud lojaalse koostöö põhimõtte kohaselt kõrvaldama liidu õiguse rikkumise õigusvastased tagajärjed (vt selle kohta 10. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Grossmania, C-177/20, EU:C:2022:175, punktid 38 ja 63 ning seal viidatud kohtupraktika, ning 13. juuli 2023. aasta kohtuotsus YP jt (kohtuniku puutumatuse äravõtmine ja kohtuniku teenistusest kõrvaldamine), C-615/20 ja C-671/20, EU:C:2023:562, punkt 64).

69 Käesoleva kohtuotsuse punktides 65–68 meenutatud kohustuste täitmiseks peab liikmesriigi kohus tõlgendama asjaomaseid riigisiseseid õigusnorme võimalikult suures ulatuses kooskõlas liidu õigusest tulenevate nõuetega. Kui selline tõlgendus ei võimalda siiski vältida seda, et rikutakse õigussubjektide õigust sõltumatule ja erapooletule seaduse alusel moodustatud kohtule, on see kohus liidu õiguse esimuse tagamiseks kohustatud jätma asjaomased riigisisesed õigusnormid kohaldamata, eelkõige juhul, kui nende õigusnormide tõttu vaataksid kohtuasja läbi kohtunikud, kel puudub või näib puuduvat nõutav erapooletus (vt selle kohta 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine), C-487/19, EU:C:2021:798, punktid 159 ja 161, ning 13. juuli 2023. aasta kohtuotsus YP jt (kohtunikult puutumatuse äravõtmine ja kohtuniku teenistusest kõrvaldamine), C-615/20 ja C-671/20, EU:C:2023:562, punkt 65).

70 ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga ei ole liikmesriike kohustatud kasutama ühtset mudelit tõhusa kohtuliku kaitse tagamiseks ega selleks, et taastada üldsuse usaldus kohtusüsteemi vastu, mis kadus, kuna kohtunike nõuetevastaselt ametisse nimetamine on olnud süsteemne (24. märtsi 2026. aasta kohtuotsus Rzecznik Praw Obywatelskich (üldkohtu kohtuniku taandamine), C-521/21, EU:C:2026:242, punkt 64).

71 Seega tuleb asjaomase liikmesriigi õiguskorras kehtestada menetlusnormid, mis võimaldavad tagada, et taotluse kontrollida kohtu liikme sõltumatuse ja erapooletuse nõuete järgimist vaataks läbi kohtukoosseis, mis vastab nõuetele, mis tulenevad põhiõigusest tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele.

72 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb kolmandale küsimusele vastata, et ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb harta artiklist 47 lähtudes tõlgendada nii, et juhul, kui kohtukoosseis, kes peab lahendama taotluse kontrollida, kas selle kohtu liikme puhul on järgitud sõltumatuse ja erapooletuse nõudeid, rikub ise õigust seaduse alusel moodustatud kohtule, kuna sellesse koosseisu kuulub kohtunik, kes nendele nõuetele ei vasta, peab kõnealune kohus tagama, et see kohtunik ei osale taolise taotluse läbivaatamisel, ning jätma vajaduse korral kohaldamata riigisisesed õigusnormid, mis määravad kindlaks kõnealuse kohtukoosseisu moodustamise, et selle taotluse saaks läbi vaadata koosseis, mis neile liidu õigusnormidele vastab. Eelkõige tuleb seda kontrolli läbi viivast kohtukoosseisust välja jätta kohtunikud, kes ei vasta nõutava erapooletuse nõuetele. Asjaomase liikmesriigi õiguskorras tuleb kehtestada menetlusnormid, mis võimaldavad tagada, et taolise taotluse vaataks läbi kohtukoosseis, mis vastab nõuetele, mis tulenevad põhiõigusest tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele.

Kohtukulud

73 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse sama kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (neljas koda) otsustab:

1. **ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklist 47 lähtudes**

   tõlgendada nii, et

   kohtuniku ametikohale nimetamise asjaolud üksi võivad kaasa tuua selle, et rikutakse õigust seaduse alusel moodustatud sõltumatule ja erapooletule kohtule nimetatud sätete tähenduses, kui need asjaolud kujutavad endast sellise laadi ja raskusega nõuetevastasust, et see tekitab õigussubjektides põhjendatud kahtluse asjaomase kohtuniku sõltumatuse või erapooletuse suhtes.

2. **ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb harta artiklist 47 lähtudes**

   tõlgendada nii, et

   sellega on vastuolus, kui selle kontrollimine, kas kohtus ametis oleva kohtuniku puhul on järgitud sõltumatuse ja erapooletuse nõudeid ning ühtlasi õigust seaduse alusel moodustatud kohtule nende sätete tähenduses, usaldatakse selle kohtu koosseisule, kuhu kuulub üks või mitu kohtunikku, kes on oma ametisse nimetamise tingimuste tõttu samas olukorras nagu kohtunik, keda see kontroll puudutab.

3. **ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku tuleb harta artiklist 47 lähtudes**

tõlgendada nii, et

juhul, kui kohtukoosseis, kes peab lahendama taotluse kontrollida, kas selle kohtu liikme puhul on järgitud sõltumatuse ja erapooletuse nõudeid, rikub ise õigust seaduse alusel moodustatud kohtule, kuna sellesse koosseisu kuulub kohtunik, kes nendele nõuetele ei vasta, peab kõnealune kohus tagama, et see kohtunik ei osale taolise taotluse läbivaatamisel, ning jätma vajaduse korral kohaldamata riigisisesed õigusnormid, mis määravad kindlaks kõnealuse kohtukoosseisu moodustamise, et selle taotluse saaks läbi vaadata koosseis, mis neile liidu õigusnormidele vastab. Eelkõige tuleb seda kontrolli läbi viivast kohtukoosseisust välja jätta kohtunikud, kes ei vasta nõutava erapooletuse nõuetele. Asjaomase liikmesriigi õiguskorras tuleb kehtestada menetlusnormid, mis võimaldavad tagada, et taolise taotluse vaatab läbi kohtukoosseis, mis vastab nõuetele, mis tuleneb põhiõigusest tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele.

Allkirjad